

Т.В. Яцула

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУП ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Проблема дозвілля школярів привертає увагу вчених різних наукових напрямків: філософів, соціологів, культурологів, психологів, педагогів. Вирішити цю проблему можливо завдяки підготовці студентів — майбутніх вчителів до організації дозвільних об'єднань учнів. З 1992 року така робота проводиться кафедрою педагогіки і психології Херсонського державного педагогічного університету.

Існують дуже сильні докази на користь роботи педагога з групами дозвілля дітей. Вони відомі:

- група породжує поле інтелектуального напруження для кожної дитини;
- група володіє полем емоційного враження і в нього потрапляє, як правило, кожна дитина;
- група «Я» — соціальна одиниця залучає кожного в суспільні зв'язки і збагачує соціальним досвідом;
- група надає дитині соціальний простір для виявлення своєї індивідуальності;
- група творить образ гідного життя і забезпечує дитину цим груповим уявленням, стимулює відтворення даного образу в реальному житті дитини.

Життєдіяльність дитини протікає в різних групах, і вплив однієї групи накладається на вплив іншої. Вони можуть зливатися і взаємно посилювати один одного, іноді вони знаходяться в протилежній боротьбі, але можуть підлягати взаємному знищенню, як у процесі інтерференції, взаємно погашати один одного. Вирішальне слово виявляється за так званою референтною групою, еталонною групою для дитини.

Спочатку для малюка такою референтною групою є сім'я, для молодшого школяра це місце витісняється шкільною групою (класом); старший підліток цілком залежить від групи вільного спілкування; старшокласник частіше за все вибирає творчу групу.

Одним з найважливіших завдань початкового етапу роботи з групою дозвілля дітей є налагоджування у ній педагогічно доцільного соціально-психологічного клімату.

Сприятливий клімат, що склався у групі, суттєво полегшить роботу вихователя-організатора, дозволить кожному члену групи відчувати доброзичливість оточуючих, виявленість в своїй захищеності, у прийнятті групою, а отже, допоможе школярам безболісно вступити у цілеспрямоване спілкування.

Якщо організатор дозвільної групи спілкування дітей буде піклуватися про те, щоб на кожній зустрічі учасники заглиблювалися в атмосферу поваги до особистості іншої людини (засобів підкресленої поваги до особистості безліч: звернення по імені, недопустимість приниження гідності людини, публічне оголошення достоїнств учнів, психологічна підтримка, авансування успіху тощо), тоді подібна атмосфера не затримується, відбивається на характері клімату в групі.

Теоретичний розгляд проблеми соціально-психологічного клімату дозволяє сформулювати основні технологічні правила, що дадуть змогу кожному педагогу не тільки інтуїтивно, але й усвідомлено впливати на атмосферу в групі дозвілля.

Соціально-психологічний клімат у групі є динамічне поле відносин, яке визначає самопочуття особистості, міри виявлення особистісного «Я», а, отже, і розвиток кожного. Ключовими в структурі соціально-психологічного клімату є: відношення членів групи до людини, зокрема, учасника дозвільної групи, відношення до подій, що відбуваються в групі, відношення до вихователя-організатора та інші.

На початковому етапі спілкування групи дозвілля школярів учасники не відчують ще єдності групи, не відчують, що група живе своїм життям, а не є просто зібранням в міру того, як учасники включаються в процес взаємодії один з одним, починають ділитися позитивними і негативними враженнями, почуттями, думками.

Приєднання — один з основних прийомів роботи з групою дозвілля, що допомагає досягти групової згуртованості.

Приєднання — це спосіб навчити членів групи співчувати, тобто встановлювати свідомі і емоційні зв'язки з іншими людьми. Такі людські взаємозв'язки, розуміння і підтримка необхідні в груповому спілкуванні. Вони дають можливість учасникам групи допомагати один одному в прагненні до самореалізації.

Основна ціль приєднання — створити відчуття спільності, перейти від обговорення нейтральних питань до роботи з більш актуальними проблемами. Навчившись «приєднуватись» один до одного, учасники отримують корисні навички спілкування.

На відміну від дорослих, діти, підлітки і старшокласники не вміють самостійно ставити себе на місце іншого, цьому їх треба вчити. В присутності дорослого діти віддають перевагу поговорити один про одного, а не один з одним. Тому ці питання — це вправи, що допоможуть учасникам налагодити контакт.

Прийом «активне слухання» допомагає організатору дозвілля школярів покращити взаємодії в групі, дає можливість кожній

дитині зрозуміти, чого від нього чекають, відчути себе більш вільно і впевнено в спілкуванні з іншими учасниками. Щоб показати учаснику, що його слухають, розуміють, приймають його точку зору і бажають, щоб він продовжував далі, можна використати такі короткі вислови: «Добре», «Я слухаю», «Продовжуй», «Я розумію». Крім цих прийомів існують невербальні: передача слова, збереження слова за собою, запит на висловлювання, відмова в наданні слова. Для організатора дозвільної групи спілкування школярів, знання цих прийомів особливо важливі.

Спілкування в групі дозволяє передбачає участь усіх присутніх. Ухилення чи відмова кого-небудь від участі означає звуження кола ідей, що обговорюються і демонструються, почуттів, моделей поведінки, що ставить під загрозу успішність групового спілкування. Самовираження дає стимул для взаємодії, створює атмосферу довіри і згурпованості. Тому організатору необхідно приділяти особливу увагу сором'язливим за характером учасникам, які не мають достатніх навичок спілкування. Таких учасників слід м'яко і ненав'язливо включати в групове спілкування.

Допомогу можуть надати наступні ігри-вправи.

«Запізніле дзеркало». Учасники сідають у коло. Їм потрібно уявити собі, що вони чепаються перед дзеркалом. Зробили один рух — затримались на секунду, подивились в дзеркало. Інший рух — пауза, третій — пауза. Сусід зліва повинен повторювати рух ведучого, але тільки тоді, коли він почне другий рух. Третій зліва теж буде повторювати це, але з запізненням вже на два кроки. Четв'ятий зліва теж буде повторювати це, але з запізненням вже на два кроки (тобто коли його правий сусід почне відтворювати другий рух ведучого, а сам ведучий робить вже третій рух). Таким чином, останній гравець має тримати в розумі досить багато попередніх рухів.

«Вигадуємо розповідь». Перший учасник вимовляє будь-яку фразу (наприклад, «був холодний, негожий день...»). Наступний вигадує продовження («з ранку йшов дощ...»). Кожен вносить свою частинку, додаючи по фразі і в результаті виходить розповідь або казка.

Методом, що стимулює активність, ініціативність учасників дозвільного об'єднання, є рольова гра.

Рольові ігри в вихованні і навчанні застосовують вже декілька десятиліть, і воли спрямовані на досягнення змін у поведінці чи в установках. Рольова гра дає можливість побачити або змодельювати більш успішні форми поведінки, переробити їх у доброзичливі для оточення і отримати схвалення і позитивний зворотній зв'язок від учасників. Найважливіше те, що діти, підлітки,

юнаки можуть подивитися на свою поведінку і поведінку інших з нової точки зору і спонукати до роботи над собою, включити в процес самовдосконалення.

У прямій рольовій грі учасник зображає себе, а організатор і інші учасники грають ролі інших учасників ситуації. Прямі рольові ігри використовуються в тих випадках, коли необхідно засвоїти нові відносини, навчитися чому-небудь, моделюючи власну поведінку.

При зміні ролей учасник виконує роль когось стороннього, а організатор чи учасник групи виконує роль першого учасника. Зміна ролей корисна для того, щоб зрозуміти точку зору іншої людини і тим самим змінити свою поведінку або відношення.

Міжособистісна взаємодія в групі дозвілля може значно підвищити ефективність розвитку кожної окремої особистості і групи в цілому.

В числі основних факторів, що спонукають учасників до активності, слід назвати: пізнавальний інтерес, творчий характер діяльності, змагання, ігровий характер занять-зустрічей, емоційний вплив оточення.

Р.І. Черновол-Ткаченко

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ШКОЛИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні все ширше в практику роботи шкіл України входить програмно-цільове планування.

Його суть полягає у розробці і реалізації комплексно-цільових програм.

Розвиток цільових функцій планування дає змогу акцентувати увагу на тому, що процес навчання та виховання є єдиним, але не треба нехтувати тим, що він має ці дві сторони. Організуючи навчально-виховний процес, треба програмувати як інтелектуальний, так і духовний розвиток дитини. Цільові функції планування залежать від конкретних напрямків діяльності школи. Якщо кількість напрямків зростає, що відбувається при перетворенні школи в гімназію, ліцей, профільну школу, комплекс і т.д., то відповідно будуть змінюватися і цільові функції планування цього загальноосвітнього навчального закладу.

Особливий акцент на цілі, по кінцевому результату діяльності школи при плануванні роботи на рік по конкретній проблемі викликаний незвичайним ускладненням, кількістю і опосередкованістю цілей сучасної школи, яка покликана успішно вирішувати цілий комплекс проблем.